

תפלת שחרית

לגדי תמיד

שיתני יקושה

מ"ע מן התורה להתפלל

א. מצות עשה להתפלל כל יום לפני השי"ת, ויש להודו מאוד שלא תהיה תפלתו "מצות אנשים מלומדה" ח"ו, שאין בה כוונה.

ב. ויש לסוך כמה כוונות והנחצות שעל ידן יוכל לכוין היטב פירוש המלות שמוציא מפיו, והן: א. לכוין לצאת י"ח תפלה, שמצות צריכת כוונה. ב. לכוין שעומד לפני השי"ת, ומדבר אתו כבן לפני אביו. ג. לכוין שמתפלל כנגד ירושלים וביהמ"ק וקו"ק, ויחשוב כאלו עומד בבית המקדש, והרמב"ם הוסיף שיחשוב כאלו עומד בשמי ה' / ר"ל בשמים.

ג. יחד במיוחד לכוין בברכה הראשונה שהיא ברכת אבות, שהיא עיקר התפלה, וכן יחד לכוין בותנימת כל ברכה וברכה כשמוכר שם ה', ובדיעבד בכל אינו חוזר. ומ"מ מי שרגיל לכוין תמיד בברכת אבות, ויקר מקרה שלא כיון, רשאי לחזור תפלתו, ויחד טוב שיעשה תנאי שאם אינו חייב, תהיה תפלה זו לנצבה. (יב"א).

ד. כשאמר "ה' שפתי תפתח", יחשוב שמבקש רשות מבורא עולם לפתוח פיו לפניו. ויחשוב כמה ה' גדול, שיש לו חיות הקדוש שרפים אופנים ומלאכים, ואעפ"כ שומע אותי הקטן והשפל מאוד.

ה. צריך שיחתך מלות תפלתו בשפתיו, וישמיע לאוזניו בלחש, אך לא ישמיע קולו לאחרים. ואם אינו יכול לכוין בלחש מותר להגביה קולו, במה דברים אמורים ביוזר, אבל בצבור אסור. (ילק"ו).

ו. כשהוא סודע סודע במהירות בעצם אותו, וכשהוא זוקף וזוקף יזקף בנתו, והכריעה תהיה עד שיתפקקו כל חליות ששדהו. ועם זאת לא יעבור בכריעתו מקום הגדרתו. (שו"ע).

ז. מניח ידיו על לבו כפחותו, והימנית על השמאלית, ועומד באימה וביראה ובפחד, וצריך שיכוון ראשו מעט, ויכוין רגליו זו אצל זו כאלו אינם אלא רגל אחת.

וביקה"ק

ביהמ"ק

ירושלים

על הכפורת בין הכרוכים

יכוף ראשו ועיניו למטה ולכו למעלה

עומד בשמי ה' לפני השם יתברך

ויחשוב רוממות האל שהוא נשגב, ושפלות האדם

פרק ו

משלימות העבודה הזאת שיהיה מכיר ויודע כי הוא יתברך עלתו והעלול מקבל

מן העלה עד כי נפשו תולה בעלה הוא השם יתברך וממנו יתברך חיותו וכל אשר צריך אליו, ולפיכך

אמר בפ"ק דברכות (שם י" ע"ב) א"ר יוסי בר חנינא משום ר"א בן יעקב אל יעמוד אדם במקום

גבוה ויתפלל שנאמר ממעמקים קראתך ה' וכתוב תפלה לעני כי יעטוף וגו'. ואף על גב שהכתוב

הזה נאמר על עומק הלב כלומר שישפיל דעתו ומחשבתו מלפני השם יתברך, לא עומק המקום

מכל מקום אי אפשר דבר זה בשום צד כאשר יש לאדם גובה מקום שאין לו גובה הדעת גם

כן, וכמו אם האדם יושב על כסא יש לו קצת גבהות, ואף אם יהיה דבר מועט מכל מקום יש

כאן גבהות, ואף אם אין לו גבהות הדעת מכל מקום האדם צריך שיהיה לו מלפני השם

יתברך השפלות, ולכן לא יעמוד במקום גבוה ויתפלל כי התפלה היא שהאדם הוא העלול והשם

יתברך הוא העלה והעלה יש לו מעלה וגבהות, והעלול הוא תחת העלה, ולכן אין שייך גבהות

כאלו כלל, וזה שמביא ראיה עוד דכתיב תפלה לעני כי יעטוף וגו', כי העני הוא השפל והוא

המקבל ולא שייך אל המקבל מן האחר גבהות כי הוא מקבל מן אשר עליו:

וואמר ר' יוסי בר חנינא משום ר"א בן יעקב (שם) המתפלל צריך שיכוין את רגליו

שנאמר ורגליהן רגל ישרה, ויש לפרש כי זה המאמר קבעו אחר המאמר הראשון, וזה כי אמר

קודם שיכיר האדם שהוא העלול אל השם יתברך והאדם מקבל מאתו יתברך ולפיכך ישפיל עצמו

כמו כל אשר מקבל מן אחר, ובא עתה לומר עוד על זה כשם שלא יעמוד במקום גבוה ויתפלל,

שדבר זה שיהיה מכיר עצמו שאין לו שום דבר מעצמו כלל, והרי יש לחשוב אף שהוא מקבל

יש לו גם כן מעצמו דבר מה, אבל האדם יכיר שאין לו דבר מעצמו כלל, ולפיכך אמר צריך

שיכוין רגליו, כי השוואת הרגלים מורה על ענין זה שהאדם בעצמו כאלו אין יכול לפעול דבר, כי

התחלת הכל הם הרגלים שמוליכים אותו אל אשר רצונו שם לעשות מה שירצה, ולכן כתבו

גם כן שיש לאדם להניח ידיו גם כן כפותים על לבו עד שאי אפשר לו לעשות שום פעולה ומעשה

הלכות תפלת שמונה עשרה

(2)

הכל כפות, הן רגליו שבהם הולך למקום שרוצה לעשות דבר, הן ידיו שהם הכלים שבהם פועל דבר, לכן ישוה רגליו וידיו כפותים על לבו ומעטה יכיר האדם שאין לו דבר מעצמו דק הכל מצד עלתו ית' ולא מעצמו דבר כלל. על דרך זה כתבו המפרשים מה שצריך שיכוין רגליו שדבר זה תראה לגמרי על שאין לאדם כח כלל אפילו התחלת התנועה לעשות דבר.

ובפרק מצות חליצה (יבמות ק"ה ע"ב) ר' חנינא ור"ש בר רבי הוה יתבי פתח חד מנייהו ואמר המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים והוה אמר המתפלל צריך שיכוין לבו למעלה שנאמר נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים אדהכי אתא רבי ישמעאל בר' יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו, ובתאור זה כדכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים, יש לאדם לחשוב עצמו כאלו הוא לפני השם יתברך ויעבד שהוא עומד לפני רבו, ואידך סבירא ליה שיש לו לכוון לבו למעלה אל השם יתברך וכאלו הוא משתוקק ומתאוה אל השם יתברך ולפיכך יכוין לבו למעלה, ומתוך שיקיים שניהם שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, כי התפלה מה שהאדם הוא העלול וצריך אל עלתו, וידוע כי מצד שהוא עלול יש להיות עיניו למטה וכמו העבד שהוא עומד לפני רבו שענינו למטה, אמנם מפני שהאדם נתלה בעלה צריך שיהיה לבו למעלה אל העלה לכך יהיה לבו למעלה, כלל הדבר מה שענינו למטה בשביל כך יש עליו משפט העלול שהוא עומד ביראה לפני עלתו, רק מפני כי העלול נתלה בעלה לכך העלול גושא לבו אל עלתו שכל אחד גושא לבו אל מי שהוא צריך אליו שהאדם צריך אל השם יתברך בתפלתו, וזה מבואר:

ומשלמות הכוונה בתפלה ההשפלה לגמרי עד שיחשוב עצמו שאינו בריה כלל לגמרי, וזה אמרם בפ"ק דסוטה (ה' ע"א) אמר ר' חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כבשר שנאמר והיה מדי הודש בחודשו וגו' יבא כל בשר וגו' עד כאן, ודבר זה, כי עיקר התפלה אל השם יתברך מצד שהאדם הוא עלול ותולה בעלה המשלים אותו כמו שבארנו, ולפיכך כל שאין משים עצמו כבשר, ומירש שכבר הלכה הצורה ממנו והוא כבשר שהלכה הצורה ממנו ובוה האדם עלול מקבל לגמרי שסר צורתו שעי' צורתו האדם הוא מה שהוא, וכאשר האדם עושה עצמו כבשר שהלכה הצורה ממנו נחשב כאלו אינו כלל ואו תפלתו נשמעת, אבל אם מחשב עצמו מה אף אם מחשב עצמו כמו עשב, סוף סוף יש לו צורה ומצד הצורה כל נמצא הוא דבר בפני עצמו מה שהוא ואין זה עלול גמור כאשר הוא בריה בפני עצמו, ולפיכך אמר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן יראה עצמו כבשר ואז ראוי לקבל כמשפט העלול אשר הוא מקבל מן העלה: ומשלמות התפלה עוד שתהיה בלשון תחנונים, ודבר זה התבאר בפרק רבי אומר (אבות פ"ב) אצל שאל יעשה תפלתו קבע אלא תחנונים כמו העבד שהוא מתחנן אל האדון שלו, כי אם לא כן נראה כאלו חושב כי בדין יש לו ואין זה כן.

קנב. אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר ממעמקים קראתיך ד'. לבר ההערה הפשוטה, של שברון רוח גאות האדם הראוי לתפילה, יש בזה הערה נגד הדמיון הבא מציור הכוזב של הגשמה, שידע האדם שאין חילוק בקרבתו לאלקים בין אם יהי במדומי השמים או בתחתית ארץ, כדברי הרמב"ם במו"ג¹. ועיקר קרבת אלהים תלויה רק ע"פ הכרתו וידיעתו עם קנין המעלות הטובות שהן דרכי השם ית'. עוד יש מקום גבוה ומקום נמוך גם ברגשות הנפש ורוממות הדעת. יש מעלה גבוהה, שלפעמים האדם מרגיש נועם ד', ומתגברת עליו רגשות הדר כבוד עליון עם ידיעתו ברוממותו כפי השגתו, עד שאינו חפץ בשום ענין כ"א להיות מתענג על ד' וכל הצרכים אינם תופסים אצלו מקום כלל. ובשעה רוממת כזאת איננו מרגיש איך שהדברים המעיקים הם בכל אופן מנועים אל השלמות, כי לא ההרגשה הרוממה לבדה מספקת לשלמות, כ"א צריך להשיג ג"כ האמצעים כולם לגדל ולרומם את השלמות הפרטית והכללית. ע"כ לצורך תפילה יעמוד במקום נמוך ברגשותיו, עד שירגיש את החסר, וישפך שיחו לד' שיעזרוהו, ועי"ז יוכל באמת להתרומם, כי ישכיל שזוהו חפץ ד' ותכלית ההטבה, שתהיי נפש האדם מרגשת את החסר לה ובעטוף עליו נפשו, את ד' יזכר ויכיר כי ממנו טובו. עכ"פ למדנו שיכוין האדם רגשותיו באופן המקביל אל עבודתו שעליו לעסוק בשעה הראויה לכן. ומעמקים יורו על שני ענינים בציורים: על שפלות המצב בניגוד לרוממות, ועל עומק הדעת בניגוד לשטחיות ההבנה, כאמור: "מים עמוקים עצה בלב איש"². כי ההרגשה הזאת, שישפיל האדם עצמו לעומת המעלה העליונה, שעמה אין הרגש של שום חסרון כלל, שאינה ראויה למצב עת התפילה, עמה יחד גלוה עומק הדעת להבין שתכלית הרגש הגבוה אינו נגמר, כיון שסוף כל סוף החסרונות ישנם במציאות, והאדם בפרטו, ומכש"כ בכללו, סובל מהם הרבה. ע"כ צריך שתהיי דעתו עמוקה, יותר מההרגש המרומם הגורם לשכחו כל חסרון. ואמר "ממעמקים קראתיך ד'", ותפילה לעני כי יעטוף, שידע עניו וצרת נפשו, וכי רק לד' ית' עיניו נשואות, שיתמכהו וימלא את כל מחסוריו הגשמיים והרוחניים.

קנב. המתפלל צריך שיכוין רגליו, שנאמר ורגליהם רגל ישרה. משמשות פעולת ההליכה ופעולת העמידה. לפעולת ההליכה עיקר שימושן הוא במה שהן נפרדות, בפעולת העמידה עיקר שימושן הוא במה שהן מתאחדות. במהלך שלמות האדם יש הליכה, להוסיף לקנות שכליות ומעלות מדותיות. ויש עמידה, היינו שהדברים שקנה יהיי קנינם חזק בנפשו, לא יפסידם איזה שינוי וניסיון במצבו. וזהו "מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו"¹, שישאר במעלתו. והתורה מיוחדת היא להוסיף שלמות ומעלה, ע"כ נקראת דרך, ומאן ולא יוסף כו"². והתפילה מרשמת את המעלות הקניניות שהיו קבועות וקיימות. ובוה האדם מתרמה לפי יכולתו לשכלים העליונים, שקניני שלמותם חזקים במציאותם, בהיות ג"כ עיקר תעודתם לעמוד בשלימותם ולא להוסיף עליו. ע"כ מתיחסות רגליהם, לכח האחרות שבהם, רגל ישרה. ומורה ג"כ על מעמד טבעי לא בחירי, כענין התנועה הטבעית שאין בה עקום ולא עיוות, כד' הרמב"ם במו"ג³. ובוה ג"כ נכללת השתדלות האדם בתפילה שתיינה מעלותיו קנייות אצלו ומוטבעות.

18 / א"ה - רבנות - ח"א - ח"א - 61

עז. א"ר חנין א"ר חנינא, כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם, מנ"ל ממשו רבינו שנאמר "ואתפלל אל ד'", וכתיב "וישמע ד' אלי גם בפעם ההיא". הוראת "אל ד'" בתפילה כתבנו לעיל¹ שאינה מצויה מפני עומק העיון שבהוראת לשון מתפלל בדרך התפעל, ובמקום שבא זה הלשון ראוי הוא להדרש, ובאשר הרבה להתפלל על דבר אחד מורה שבהרכותו להתפלל השיב גם את העיונים המורגשים ברגשות הנפש להיות שכליים גמורים, ומתיחס הלשון התפלל עם לשון "אל ד'". אמנם יסוד הלימוד הוא שאף אם יתפלל האדם על איזה דבר, אף אם יונח שתפילתו עשתה פירות ותקבלה, מ"מ טובה היא שיתפלל על אותו דבר הרבה פעמים באריכות. מפני שבכל ענין יש צדדים הרבה ואופנים שלמים שיוכל להיות מעלות ע"ג מעלות בכל טוב ושלימות מושגת, ע"כ תועיל כל תפילה להשיג מדה יותר שלמה מן הטוב הרצוי. והראיה גדולה, שהרי משה רבינו התפלל כבר בארבעים הראשונים, גם נענה תיכף בשעת מעשה כדכתיב "וינתם ד' על הרעה וגו'". ומ"מ הרבה להתפלל בארבעים אמצעים ואחרונים, וכתיב "וישמע ד' אלי גם בפעם ההיא ולא אבה ד' להשחיתך". מוכח שהוסיף רצון ע"י אריכות התפילה. ומה שמענו שהמאריך בתפילתו לעולם מועיל הוא

א"פ שכבר הושג המבוקש בכלל בתפילה הקצרה, לעולם תוסיף התפילה שלימות בדבר זה המבוקש עצמו ואינה חוזרת ריקם כ"א היא מביאה פעולה טובה ורצויה.

עז. איני, והאמר ר"ח ב"א א"ר יוחנן, כל המאריך בתפילתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב, שנאמר "תוחלת ממושכה מחלה לב", מאי תקנתיה יעסוק בתורה, שנאמר "רעץ חיים תאווה באה", ואין עץ חיים אלא תורה כו', לא קשיא הא דמאריך ומעיין הא דמאריך ולא מעיין. התפילה היא תולדת ההרגשה הנפשית שבעומק טבע הנפש, והשכל ראוי לשמש לה רק (בהקדמה) (כהקדמה ויסוד). שכל [מה] שיהי שכלו וך ביותר ומעשיו יותר מכוונים לתכלית השלימות, [כן] יתרום טבע נפשו יותר ויגדל כחה עת אשר תשפך שיחה לפני קונה. אבל לערב פעולות שכליות של עומק חשבון בתפילה אין זה מגדר התפילה¹, כי סגולתה ותכליתה אינן כ"א מהתגלות עצם טבע עומק הנפש הזכה בגעגועיה לאלהי ישעה. ע"כ כל מה שלא יערב כח אחר בחלק התרגשות הנפש, ויניחה בטבעה הטהור לשאוף (על) [אל] מטרת פעולתה, יותר יגדל כח התפילה. כי באמת חק התפילה בעקרו איננו כ"א מפני שכך נוסד טבע הנפש ולא מצד קישור שכלי הגיוני שבא בחשבון כ"א באמת למעלה ממנו. ע"כ המאריך בתפילתו ומעיין בה ומכניס בה שימושים שכליים הוא בא לידי כאב לב, כי דרכי (ה) רגשות הנפש בפנימיות טבעה לא יושגו לעולם בדרכי השכל, ע"כ יהיו מנועים ממנו לעולם כשירצה לתן לרגשות הנפש דרכים שכליים ולא יבא לתכליתו. אלא אם ערגה נפשו להשתלמות שכלית, גם שיהיו הרגשותיו יותר בהירות ומסכימות [להכרת ה] (ל)שכל, ע"ז לא נברא שימוש התפילה כ"א ישיג בתורה. וכל שיתחכם יותר בתורה ויך שכלו, אז יפעל השכל על כחות ההרגשות והמדמה שיהיו בהירים ביותר. ע"כ המאריך ומעיין בא לידי כאב לב, אבל המאריך להוציא מן הכח אל הפועל את טבע הטהור של הנפש וגעגועיה אל הדבר הגשגב, שרק קרבת אלהים תמלא צמאונה לכל צדדי ההרגש, שהוא גדול ונשגב ונהדר עד אין חקר, זהו מאריך ואינו מעיין שתפילה כזאת אינה חוזרת ריקם. ובכללה ג"כ המכין השכל בהוספת חכמה. לפני שעת התפילה שכפי גדול מדת החכמה כן יקר יותר מדת ההרגש באיכות נשגבה, כאריכות של משרע"ה שהיתה מתוברת לשכל המוקדם בעת שימוש, שהרי עקר העסק הי' בתורה, כלמשמע מדברי חז"ל, אלא שהיתה ג"כ בתור הכנה נשגבה לתפילה כפי ערך מעלתו הנשגבה.

18 / א"ה - רבנות - ח"א - ח"א - 150